משניות מבוארות מסכת בבא מציעא פרק ד

ד) אחד הלוקח ואחד המוכר כגון, אם נתראנו **יש לזן אונאה.** דכתיב (ויקרא כה, יד) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", זה בנתראנה לוקח, "או קנה", זה בנתראנה מוכר, "אל תונו". **כשם שאונאה להדיוט, כך אונאה לתגר. רבי יהודה אומר, אין אונאה לתגר.** שקונה ומוכר תדיר. דבקיו הוא טפי, והטעם שמכר לו בזול, או משום שמחל לו, אז שנזדמנו לחזור בו. **מי שהטל עליו הקיסם.** דהיינו שנתראנה, **ידו על העליונה. רצה, אומר לו תן לי מעותי, וכסל מקח, אעפ"כ בשתות או תן לי מה שאונתיני, החזר לי סכום האונאה.** והוא הדין כשנתראנה מוכר ומנתיניתו **רבי יהודה אומר.** ורבי נתן סובר, בשתות קנה המקח, ומחזיר סכום האונאה, וביתר משתות בטל המקח ולוקח המקח. **(ה) כמה תהא הסלע, מטבע של כסף.** שנשתקעה תמיד. **כמה תהא חסרה ולא יהא בה אונאה.** דמטבע מקפיד עליה, אדם טפי אם נשתקע. **רבי מאיר אומר, ארבע אסרין לסלע. אסר לדינר,** שהדינר יש בו מעות, מעה ד' אסרים, דהיינו אחד מכ"ד שבו, 6×4=24. **רבי יהודה אומר, ארבעה בפדיונות לסלע, בפדיון לדינר,** דהיינו 2 אסרים, שפדיון ב' אסרים, דהיינו אחד מי"ב. **רבי שמעון אומר, שמונה בפדיונות לסלע, לדינר** שני פדיונות **לדינר,** דהיינו כשאר אונאה אחד משעשה. **ו) עד מתי מתר להחזיר** בשתקבע, דלאו כל אדם בקי בחסרונה, **בברים,** עוד גדולה, שיש בה שלחני הפורט מטבעות, הזמן הזה **עד בדי שיראה לשלחני, ובכפרים,** הנה **עד בדי שבתות,** שבא להוציאה בסעודת שבת, ואז מתקבלת בחנות. **אם היה הנותנה מכירה,** שזה המטבע שנתנו לו, והוא חסיר שרוצה לעשות לפנים משורת הדין, **אפילו לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו, ואין** לו לזה המקבל מטבע חסרה **עליו אלא תרעומת** על מי שאינו חסיר, ולא רצה לקבלה ממנו דהקפיד בעצמו, **ונותנה** את המטבע החסרה כדי אונאה **למעשה שני,** מתר לפרוח בו, דלא הוי במטבע שאין עליו צורה, שאסור לחלל עליה, **ואינו חושש** לחלל עליה. **שאינו,** זה שאין רוצה לקבלה בשוקה, אינו **אלא נפש רעה.** המשונה הזאת מפרשת לנו דינים שאמורים בהם סכום קצוב לגבי דברים של הדיינים. **ז) האונאה ארבע בסף,** דהיינו שתות, כמו שאמרנו. **והשנענה,** הבטיעה שעליה דן בדיני דיון ומחיבין שבועה, צריכה להיות **שתי כסף.** דבקפות מזה בין בית דין ובקנין. דכתיב (שמות כב, ח) "כסף או כלים" מה כלים שנים אף כסף שנים. ובין אם הודה בכל הכסף בפרוטה, בין אם בקפר על הכל הודה שלו פרוטה נשבע. **וההודאה,** שיהא נחשב כמודה בהמקצת, שיתחייב שבועה, צריכה להיות **שוה פרוטה. חמש דיני פרוטות הן** במשנתנו: **א) האונאה שוה פרוטה. ב) והאשה מתקדשת בשוה פרוטה. ג) והנבנה בשוה פרוטה מן הנקדש, מעל. ד) ובמוצא שוה פרוטה, חיב לבריו,** דכתיב (דברים כב) "אשר תאבד ממנו" פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה. **ה) והגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע** (תוס'), שלא גזל, ואחר כך הודה, **אין לו שילוכין אצלו לעדי.** ולא יכפה עד שילוכין אחריו אצלו לעדי, וצריך שיתנו לידו ממש. דכתיב (במדבר ה, ז) "ונתן לאשר אשם לו", ולא ליד שלוחו, ותו"י מביא קרא ד"לאשר הוא לו יתננו" (ויקרא ה, כדז). **ח) חמשה** אנשים שמשלמין **חמשין,** הוסיפה על הקנין, הן, א) ישראל **האוכל תרומה** גדולה בשוגג, ישלמנה בתוספות חומש, **ותרומת מעשר,** שלקלו מתן ומעשר ראשון לכהן אחד מעשר, וכן **ותרומת מעשר של דמאי,** שראו חכמים עמי הארץ מפרישין רק תרומה גדולה וחיבו חכמים מחמת סקפ לקחפירש מעשר ראשון ותרומת מעשר, ותרומת מעשר של עמי הארץ, האוכלו משלם קרן וחומש לכהן **והחלה,** שמפרישין מן העיסה. **ובכורים,** שמביא מפרות שבעת המינים, כל אלו, **הלוקחו מוסיף חמש** על הקנין, והן נחשבין לאחד. דכלן שם תרומה הן; **(ט) והמודה נטע רבעי,** שלו דהנוטע אילן ג' שנים שאסורים פרותיו באכילה ובהנאה משום ערלה, ובשנה הרביעית משעלה לירושלים, וכן אינו יכול להעלותן, פודה ומוסיף חמש, דמאמרינן בגזרה שוה קדש קדש ממעשר שני דידיו שוה, **מוסיף חמש** שני שלו, **והפודה,** דכתיב (ויקרא כז, לא) "ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו", "ממעשרו", ולא של אחרים, וכן ג) **המודה את הקדשו,** ההקדש שהקדיש, **מוסיף חמש.** דזיקא שלו ולא של אחרים, דכתיב (שם, כז) "ואם המקדיש יגאל את ביתו וסף חמשית". **ד) הנבנה בשוה פרוטה מן הנקדש בשוגג, מוסיף חמש,** ומביא גם קרבן מעילה; **ה) והגוזל את חברו שוה פרוטה, ונשבע לו, ואחר כך הודה, מוסיף חמש. ט) אלו דברים שאין לבן אונאה.** כל אדם מטעם שנתבאר, **הנעבדים,** שהן כפקרקע, **והשטרות,** שאין בגופו ממון, דכתיב (ויקרא כה, יד) "ממכר", דבר שנמכר בשניו, ולא שטרות שהן רק לראיה שהוא חיב לו כסף, **והקרקעות,** שאין נקנין מיד לד, דכתיב (שם) "אז קנה מיד עמיתך", ולא המקדש, **אין לבן לבן אונאה.** דכתיב (שם) "אל תונו איש את אחיו", ולא המקדש, **אין לבן לכל** אלא **דברים שבינו לבין המקום,** כל דבר המסתלק מעל אדם ומגופו ומגופו ממון משלם כפל, והקדש משמעיתן מדכתיב בבי אלפין (שמות כ"ב ח'), "ורעהו", **ולא תשלומי ארבעה וחמשה.** דכיון שאינו משלם כפל נמצא דישלם במקום ד-ה' פחות אחד מחלק הכפל, והתורה אמרה "ארבעה וחמשה" (ולא ג' וד'). **שומר חנם** כם נמסרו לו עבדים ושטרות ונגנבו או אבדו או קרקע ונתקלקל. **אינו נשבע** עליהם שבועת השומרים דילפינן מכלל ופרט וכלל כדפרשתי לעיל, (שמות כה, ח) "ישלם הגנב לרעהו", ולא להקדש, **ונושא שכר, שומר בשכר אינו משלם.** אפילו נגנבו אלו, **יש לבן אונאה מיד בחבריותן,** דכתיב באומר הרי עלי קרבן, דאם נאבד צריך לשלם דמי כרכוש שלו, **ולכן יש לבן אונאה,** דקרינן ביה "אחיו". **ושאינו חיב בחבריותן,** כשאומר הרי זו עולה, דאם נאבדה אין צריך להביא אחר, **אין לבן אונאה. רבי יהודה אומר, אף המוכר ספר תורה.** לפי ששוה כל ממון שבעולם, **בהמה,** שלפעמים שוה לו הרבה, כשישא לו שור שדומה לו, וצריך לצרפו בעול, ששניהם צריכין להיות שוין בקומה ובבריאות, **ומרגלית** שיפש לו צמיד וצריך לחבר עוד מרגלית בה, שצריך שיהיו שוין, **אין לבם אונאה. אמרו לו חכמים, לא אמרוה שאין לבם אונאה אלא אם אלו השנים במשנה, עבדים, קרקעות, שטרות והקדשות.**

ד כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. (ויקרא כה, יז) "אל תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך אני ה'", והיינו דבר המסור בלב. ומפרש החנא, מהו אונאת דברים, **לא יאמר לו אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים, לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך; דאפילו מעשה אבותיו אין לו להזכיר** (תוס'), **שנאמר** (שמות כב, כ) **"וגר לא תונה ולא תלחצנו".** דאמרינן בגמרא, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שנאמר בו (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלקיך". רבי שמואל בר נחמני אמר, זה אונאת ממון נתן להשבון, וזה אונאת דברים לא נתן להשבון. **(אין) מעברין פרות בפרות.** הבמוכר אומר שמוכר לו פרות שדה פלוני, אסור לו לעבר בפרות שדה אחרת, **אפילו חדשים בחדשים, ואין צריך לומר שאסור לעבר חדשים בישנים,** שאם פסק עמו על ישנים, אסור לעבר לו חדשים. שהיישנים יבשים ועושים יותר קמח. **בגמרא,** אמרו הלכה זו, **בין התיו לעבר קשה** יין חזק **ברך, מפני שהוא משביחו.** קשה משביחם את הדרך, שמתקים יותר, לפיכך פסק עמו על יין רך מתר לעבר בו יין קשה, ודוקא בין הגאות בשעת דריסת הענבים, שתוסקים שם ונעשה טעם אחד, מתר לעבר, אבל לאחר הגאות, כל אחד קלט טעמו וריחו, ואין משביחו אלא פוגמו. **אין מעברין שמרי יין בין,** לפי ששמרי יין של חבית אחת מקלקלת חבירתה, **אבל נותן לו את שמריו** של אותו יין עצמו, לפי אחוז השמרים שיש בין, דשמרי אותו יין אין מזיקות מי שנתערבו בין ביינו. **לא ימכרנו בחנות,** מעט מעט, **אלא אם כן הודיעו** לכל קונה, שיש מים בתוכו. **ולא יעבר לתגר אם לא פי שהודיעו, שאינו לוקחו אלא לרמות בו.** טוב, **מקום שנהגו להטיל מים בין יין, יטילו,** דכל הביינות של אותו מקום בחזקת שמעורב בהן מים. ומפרש בגמרא, ובין הגאות שנו, דהיינו בזמן דריסת הענבים, שאז המים שרשין יש בה הבחנה בשדה. מגורה היא האוצר לאחסן הבחנה. דרדר התגר לקנות מבעל הבית בשעת הגרן ולהכניס למגורה שלו. **יב) התגר,** סוחר הבואה, **נוטל מחמש גתות ונותן לתוך מגורה אחת,** דהיינו לתוך אוצר הבואה, מפני שהכל יודעים, שלא גדלו בתוך שדותיו ומהרבה אנשים לקח. וכן נוטל יין **מחמש גתות, ונותן לתוך כפס אחד.** גיגית גדולה. **ובלבד שלא יהא מתמזן לגר.** דקדי להוציא קול שקנה ממקום המשבחו (כמו שעושים אלו שעושים מיין משקים ומערבין בו גם מענבים אחרים, דאז הוא מאנה את הקונים). **רבי יהודה אומר, אם יחלק חלקי ראגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו, ומקפף** מזוזות חברו. **וחכמים מתירין.** אבל אם מחלק אגוזים, תחלק גם אתה פרות אחרים, **אף יחפוז אתה שער,** למכור בזול. **וחכמים אומרים, זכור לטוב,** שמתוך כך יקרבו מוכרין בזול. **לא יבור,** לא יקבר, **אם הגריסין**

ה) כשם שאונאה במקח וממכר, מדכתיב (ויקרא כה, יח) "ואל קנה מיד עמיתך אל תונו איש את עמיתו וירא מאלקיך אני ה'", **והיינו דבר המסור בלב. ומפרש החנא,** מהו אונאת דברים, **לא יאמר לו אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים, לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, וגר לא תונה** (שמות כב) **ולא תלחצנו: יא** אין מערבין פרות בפרות, אפילו חדשים בחדשים, ואין צריך לומר שאסור לערב בישנים. **בגמרא** אמר רבי אבא בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, אין צריך לומר שמרי יין בין, אבל נותן לו את שמריו. מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות אלא אם כן הודיעו. ולא לתגר אף על פי שהודיעו, שאינו אלא לרמות בו. **מקום שנהגו להטיל מים ביין, יטילו: יב** התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת. מחמש גתות, ונותן לתוך כפס אחד. ובלבד שלא יהא מתמזן לגר. רבי יהודה אומר, לא יחלק חלקי ראגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו. וחכמים מתירין, ולא יפחות את השער. וחכמים אומרים, זכור לטוב. לא יבר, אם הגריסין, דברי אבא שאול. וחכמים מתירין. ומודים שלא יבר מעל גב מגורה, שאינו אלא כגונב את הקיר. אין מערבין בלא הודעה, שאינו אלא כגונב את האדם ולא את המים. **ולא יעבר לתגר אם לא פי שהודיעו, שאינו לוקחו אלא לרמות בו. מקום שנהגו בהן מים, ימזגו.** ומפרש בגמרא, ובין הגאות שנו, דהיינו בזמן דריסת הענבים, שאז המים שרשין יש בה הבחנה בשדה. **יג) האונאה ארבע בסף,** דהיינו שתות, כמו שאמרנו. **והשנענה,** הבטיעה שעליה דן בדיני דיון ומחיבין שבועה, צריכה להיות **שתי כסף.** דבקפות מזה בין בית דין ובקנין. דכתיב (שמות כב, ח) "כסף או כלים" מה כלים שנים אף כסף שנים. ובין אם הודה בכל הכסף בפרוטה, בין אם בקפר על הכל הודה שלו פרוטה נשבע. **וההודאה,** שיהא נחשב כמודה בהמקצת, שיתחייב שבועה, צריכה להיות **שוה פרוטה. חמש דיני פרוטות הן** במשנתנו: **א) האונאה שוה פרוטה. ב) והאשה מתקדשת בשוה פרוטה. ג) והנבנה בשוה פרוטה מן הנקדש, מעל. ד) ובמוצא שוה פרוטה, חיב לבריו,** דכתיב (דברים כב) "אשר תאבד ממנו" פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה. **ה) והגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע** (תוס'), שלא גזל, ואחר כך הודה, **אין לו כפרה עד שילוכין אחריו אצלו לעדי.** וצריך שיתנו לידו ממש. דכתיב (במדבר ה, ז) "ונתן לאשר אשם לו", ולא ליד שלוחו, ותו"י מביא קרא ד"לאשר הוא לו יתננו" (ויקרא ה, כדז). **ח) חמשה**

משניות מבוארות מסכת בבא מציעא פרק ה

מן הפסלת, ומפני שנראתה יפה מעלה מחירן יותר מדמי הפסלת שנטל מהם. **דברי אבא שאול. וחכמים מתירין,** שחכמים סבירא להו דבר הנראה אין בו משום אונאה. **ומודים** חכמים **שלא יבור מעל פי מגורה,** למעלה בהאוצר, **דברי הלראות שהן יפין.** ומפני שהסקלת שלמקטה שאינו אלא כגונב **את הנין,** שבבר אם אלו שלמעלה, ולמטה לא בבר. **אין מערבסין** מתקנין ומכיין. **לא את האדם עבד כנעני** המכסר בשוק אסור לשותו, כדי שיראה יפה, **ולא את הבהמה,** לא ישקנה מי סביו, כדי שתראה שמנה, **ולא את הכלים,** המפרש בגמרא, דהיינו כלים שלים יפים שיראו כחדשים. ועוד מביא בגמרא, דבעד שהיה זקנו לבן לא יצבע זקנו שחור, שיראה כלבא.

פרק ה כתוב בתורה (ויקרא כה, לח), "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן מאכלך". דמשמע בגמרא, דבין נשך ובין מרבית שיך גם בכסף לא באכל, והוי כמו שכתוב "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית". בנשך דמרבית **א) איזהו נשך ואיזהו תרבית,** דהיינו מדת מדרבנן. **איזהו נשך,** שנוטל ממנו מה שלא נתן לו כנושך ממנו, **המלוה טלע,** דהיינו ד' דינרים בחמשה דינרין, **או סאתים חטין בשלש,** אסור, **מפני שהוא נושך. ואיזהו תרבית.** דהיינו רבית הנראה לעין, **המרבה** מגזרת חכמים, **המרבה שכר לעצמו בפרות דרך מקח וממכר. כיצד, לקח הימנו חטין בדינר בחיר זהב הכור,** שהוא שלשים סאין, **וכן השער** בשוק לקנות, דכיון שיש בשוק שער לחטין מתר לתן כסף על החטין, ואפילו אין לכומר חטין, כיון שיכול לקנותם עתה במחיר זה אצל אחר, כלקמן משנה ד. **עמדו חטין לאחר זמן בשלשים דינרין של כסף,** דהיינו בעוד חמש דינרים, שדינר זהב ב"ה דינרי כסף, **אמר לו חטים לוקחם, תן לי חטי, שאני רוצה למכרן ולקח בהן יין. אמר לו** המוכר, **הרי חטיך,** שקייתיי צריך לתת לך **עשויות עלי בשלשים דינרין, והרי לך אצלי בהן יין** יין **לו.** איסור, שמא תיקיר היין, וכקף אין לי עכשו לקנות אצל אחר, האדם אין דרכו לשלם שכר דירה אסור, **דמיהין שאינו נותן לו עתה דמים.** אלא בא לעשות עמו חשבון דמי החטין. אבל אם יש לו יין, יכול להקנות לו היין. **ב) המלוה את חברו, לא ידור בחצרו חנם,** אפילו בחצר קיימת להשכרה, וגם האדם אין דרכו לשלם שכר דירה אסור, **דמיהין קרבים, ולא ישכור המלוה ממנו,** המלוה, חצר **בפחות** מן המחיר הקבוע, **מפני שהוא רבית. מרבין על השכר,** בשכר המתנת שכר, **ואין מרבין על המכר.** בשכר המתנת המכר. **כיצד, השכיר לו את חצרו, ואמר לו, אם תשנה הרי הוא לך בטלע זוז, ואם תשלם לגר, קחיתיי צריך מעמו.** המלוה, חצר **בפחות** מן המחיר הקבוע, **מפני שהוא רבית. מרבין על המכר.** בשכר המתנת המכר. **ואין מרבין על השכר.** בשכר המתנת שכר,